

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATINDA HALKEVLERİNİN ROLÜ

Prof. Dr. Ö. Faruk HUYUGÜZEL

Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatı sözüyle 1923'te Cumhuriyet'in ilanıyla başlayan ve günümüze kadar devam eden edebiyatı kastediyoruz. Yaklaşık seksen yılı içine alan bu dönem kuşkusuz tek bir edebî dönem gibi kabul edilemez. Bunun sebebi geçmişten günümüze yaklaştıkça Türk edebiyatında edebî hareketliliğin gitgide artması, daha açık bir deyişle neredeyse her on beş-yirmi yılda bir edebiyatımızın şekil ve muhteva açısından değişime uğramasıdır. Bunun yanı sıra bu dönemde edebî yazı türlerinin zenginliği ve bu türlerdeki gelişmeler de Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatının homojen ya da tek şekilli bir edebiyat gibi görülmesini veya bu şekilde algılanmasını imkânsız hale getirmektedir. Gerçekten de Cumhuriyet dönemi Türk Edebiyatında şiir, hikâye ve tiyatro gibi ana türlerde birçok yeni hareket ve moda ortaya çıkmış ve bunlar edebiyat tarihlerinde Atatürk Devri Edebiyatı, Memleket Edebiyatı, Toplumcu-Gerçekçi Edebiyat, Garip Şiiri, II. Yeni Şiiri, Gerçeküstücü Edebiyat gibi farklı ölçülere dayanan terimlerle adlandırılmıştır. Bunlardan başka söz gelişi "Mistik Akım Sembolizm, Yedi Meşaleciler, Mitolojik Şiir" gibi bir ana türün, yani şiirin alt gruplarını ifade etmek üzere ortaya atılan adlandırmalar da görülmektedir.

Bu durum, Cumhuriyet dönemi edebiyatının oldukça zengin ve çok yönlü karakterini ortaya koymakta, diğer taraftan da bu dönem edebiyatıyla ilgili araştırma ve incelemelerin ne kadar karmaşık ve problemlidir olduğunu veya olabileceğini bize sezdirmektedir.

Bu seksen yıllık edebiyatın Atatürk'ün hayatta olduğu, kısmen de İnönü iktidarını içine alan ilk devresinde, yani 1930'lü ve 1940'lı yıllarda, halkevleri, edebiyat hayatımızı önemli ölçüde belirleyen ve yönlendiren

* Bu bildiri, 6 Mart 2000'de Edebiyat Fakültesince düzenlenen "Halkevlerinin 70. Yıldönümü Anma Programı"nda yer alan bir panelde sunulmuştur.

bir sosyal ve kültürel kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. İşte biz bu konuşmamızda halkevlerinin Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatındaki rolünü ortaya koymaya çalışacağız.

Bilindiği üzere halkevleri ve bunların beraberindeki halko daları, milleti 3aynı ideale bağılı bir halk kitlesi halinde teşkilatlandırmak”, daha açık bir ifadeyle Atatürk ilke ve inkılâpları doğrultusunda halkı, yetişkinleri eğitmek amacıyla 1932 Şubatından itibaren çeşitli il, ilçe ve köylerde açılmaya başlanmış, kapanmasına yakın bir tarihte, yani 1950’de halkevlerinin sayısı 478’e, halk odalarının sayısı yda 4810’a yükselmişti¹. Çeşitli çalışmalarının yanı sıra dil, edebiyat, sanat faaliyetlerine de büyük bir önem veren, temel amacını gerçekleştirebilmek için sanat ve edebiyattan geniş ölçüde yararlanan halkevleri dokuz şube halinde örgütlenmişti. Şubelerden ikisi konumuzla yakından ilgilidir. Bunlardan ilki “Dil, Edebiyat, Tarih Şubesi”, ikincisi de “Temsil Şubesi”dir.

Dil, Edebiyat, Tarih Şubesinin görevleri şöyle özetlenebilir: Halk sanatlarını, gelenek ve göreneklerini araştırmak ve ortaya çıkarmak, Türk dilinin unutulmuş söz varlıklarını derlemek, o yöredeki insanların kültürünü yükseltmek yolunda sohbet ve konferanslar düzenlemek, sanat ve edebiyat alanında genç yetenekleri bulup yetişmelerini sağlamak, bu yolda dergi ve kitaplar yayımlamak. Halkevleri tarafından çıkarılan bir kitapta bu amaç derli toplu bir şekilde şöyle dile getirilmiştir²:

Halk sanatıyla yalnız bir folklor hazinesi diye değil, doğrudan doğruya aktüel ve köklü bir sanat hareketi olarak alâkalanmak, bütün edebiyatı gelişmiş ve dünya mîkyasında verimlenmiş milletlerde olduğu gibi bizde de halk sanatına eğilmek, onun aşısını yemek lâzım ve mukadder olduğunu edebiyat çalışmalarımız göz önünde tutmaktadırlar. Her fırsatta halk edebiyatıyla yakından temasa gelmek, büyük halk şairleri için günler tertip etmek, henüz yaşayan halk şairlerini içine alan toplantılar hazırlamak bu düşüncenin yeni tecellileridir.

Muhtemelen edebiyat hareketlerini kollamak, istidatları bulup yetiştirmek bu şubenin esaslı gaalerindedir. Birçok halkevi dergilerinin ilk nüs-

1. Halkevlerinin açılışı, çalışmaları ve kapanışı konusunda daha geniş bilgi için bkz. İsmayil Hakkı Baltacıoğlu, *Halkın Evi*, Ankara, 1950; Ali Nejat Ölçen, *Halkevlerinin Yok Edilişi*, Ankara, 1988; Anıl Çeçen, *Halkevleri*, Ankara, 1990; Serap Taşdemir, *Türkiye’de Tarih Bilincinin Oluşmasında Halkevlerinin Rolü* (basılmamış doktora tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2000.

2. C.H.P. *Halkevleri ve Halkodalarının 1940 Çalışmaları*, Ankara, 1941, s. 31.

halarında henüz hislerini kekeleyen manzumeciklerin, şimdi durulmuş ve derinleşmiş ifadesini görmek, evlerin ve odaların edebiyat ve kitabet istatlarını inkişaf ettirmekteki rollerinin bariz bir delili olmaktadır.

Aynı genel amaç çerçevesinde oluşturulan temsil şubeleri de amaca uygun piyesleri şehir, kasaba ve köylerde sahnelemek, karaegöz ve kukla gibi halk temaşa sanatlarını araştırıp ortaya çıkararak bunları canlandırmak, ayrıca sinema salonları meydana getirerek filmler göstermek doğrultusunda çalışmalarını sürdürüyordu.

Halkevleri ve halk odalarında bir kütüphane veya okuma odası açmak amacıyla kurulan Kütüphane ve Neşriyat Şubesi de bir açıdan bizim konumuzla ilgili çalışmalar yapan başka bir şubeydi.

Bu şubeler yoluyla halkevlerinin ortaya koyduğu çalışmaları birkaç noktada toplayarak ele alacak ve bunların edebiyatımızdaki rolünü belirlemeye çalışacağız. Söz konusu çalışmaları, yayın faaliyetleri, dil çalışmaları, halk edebiyatı ve folklor araştırmaları, edebî ürünler, tiyatro oyunları ve temsil çalışmaları, edebiyat yarışmaları, konferanslar olmak üzere yedi grupta düşünmek mümkündür.

1932-1951 arasında halkevleri dergi, kitap ve broşür olarak birçok yayın yapmıştır. Bizim açımızdan çok önemli olan halkevi dergilerine baktığımızda bunların sayı olarak oldukça yüksek bir rakama ulaştığını görüyoruz. Ancak ne yazık ki bu konu yeterince araştırılmadığı için dergilerin sayısı hakkında kesin bir rakam vermek zordur. Bu konuyu ele alan birkaç kitap ve makalede 49'dan 70'e kadar değişen çeşitli rakamlar verilmektedir. Son yapılan bir araştırma bu sayıyı 70 olarak vermektedir³.

Burada öncelikle belirtmemiz gereken önemli bir nokta, söz konusu dergilerin ve ayrıca kitapların finansmanının büyük ölçüde CHP genel sekreterliğince, yani devletçe karşılandığı, kısmen de buna mahalli idarelerin yardımcı olduğudur. Bu bakımdan dergilerin yayın politikası belli bir merkezden ve özellikle *Ülkü* dergisinin patronajı altında yürütülmüştür. *Ülkü*, bu dönemde diğer bütün halkevi dergilerine bir model oluşturmuş, onları yönlendirmiş, zaman zaman amaç dışına çıkan dergileri uyarılmış ve böylece devletin belirlediği hedefler doğrultusunda yayın yapmalarını sağlamıştır.

3. Mahmut Şakiroğlu, "Halkevi Dergileri ve Neşriyatı", *Kebikeç*, yıl 2, nr. 3, 1996, s. 131-142.

Halkevlerinin çıkardığı ilk yayın organı, Eskişehir’de 1932 Ağustosundan itibaren çıkmaya başlayan *Halkevi* (sonraki adıyla *Porsuk*) dergisi olmakla birlikte bunların başında yer alan dergi, Ankara Halkevinin 1933 Şubatında çıkarmaya başladığı *Ülkü*’dür. 1950 Ağustosuna kadar üç seri halinde 272 sayı çıkan derginin adı vie yayın politikası Atatürk tarafından belirlenmişti.

Bu yıllar arasında tamamı sürekli olarak çıkmayan, bazıları ise II. Dünya svaşının getirdiği sıkıntılar yüzünden bir ara kapanan halkevi dergileri arasında uzun süre çıkan diğer önemli dergileri şöylece sıralamak mümkündür: *Fikirler* (370 sayıdan 247’si İzmir Halkevi tarafından) İzmir, *Ün* (Isparta, 172 sayı), *Kaynak* (Balıkesir, 168 sayı), *Taşpınar* (Afyon, 161 sayı), *Konya* (Konya, 140 sayı), *Karacadağ* (Diyarbakır, 137 sayı), *Yeni Türk* (İstanbul, Eminönü, 125 sayı), *Halk Bilgisi Haberleri* (İstanbul, Eminönü, 124 sayı), *19 Mayıs* (Samsun, 114 sayı sayı), *İnanç* (Denizli, 106 sayı), *Gediz* (Manisa, 104 sayı), *Başpınar* (Gaziantep, 102 sayı), *Halkevi* (Eskişehir, 98 sayı), *Çorumlu* (Çorum, 61 sayı)⁴.

Dergilerin yanı sıra halkevlerinin yayınladığı kitapların da tam sayısını tespit etmek zordur. 1944’te Hasan Taner’in bir çalışmasından anlaşıldığına göre⁵ kuruluşundan 1944 yılına kadar halkevleri 492 kitap ve broşür yayımlamış, CHP Halkevleri bürosunun ve parti genel sekreterliğinin yayınlarıyla birlikte bu sayı 738’i bulmuştur. Halkevlerinin kapandığı 1951 yılına gelindiğinde bu sayının bini aştığı tahmin edilebilir. En çok kitap yayımlayan halkevleri arasında Ankara, İstanbul, İzmir, Aydın, Balıkesir, Bergama, Bursa, Gaziantep, Kayseri, Konya, Manisa, Sivas ve Zonguldak halkevleri bulunmaktadır. Bu eserlerin 250’den fazlası dil, edebiyat, folklor ve tiyatro alanlarıyla ilgilidir. Diğerleri ise tarih, sağlık, ziraat, ticaret vs. alanlarla veya aktüel, sosyal ve siyasi konularla ilgilidir.

Dil, edebiyat, tarih şubeleri bu yayın faaliyetinin yanı sıra edebiyatla yakından ilgili olan dil alanında da önemli çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. şubelere bağlı olarak kurulan “Dil Komiteleri”, kendi çevrelerinde yaşayan veya unutulmuş olan Türkçe kökenli kelimeleri, deyim ve tabirleri derlemişler ve bunları Türk Dil Kurumuna (o zamanki adıyla Türk Dili Tedkik Cemiyeti) göndermişlerdir. Bu derleme çalışması bütün yurt sat-

4. A.g.m., Ayrıca bkz. Mustafa Özsarı, *Ege Bölgesi Halkevi Dergilerindeki Edebi ve Kültürel Muhteva Üzerine Bir İnceleme* (basılmamış doktora tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2002, s. 45-75.

5. *Halkevleri Bibliyografyası*, Ankara, 1944.

hında uzun bir süre devam etmiştir. Söz gelişi 1932-1935 arasında derlenen fişlerden 40 bini kurum tarafından muteber bulunmuş⁶, daha sonra bu ve başka yollarla derlenen fişler esas alınarak bir *Derleme Sözlüğü* oluşturulmuş ve bu sözlük 1939-1957 yılları arasında 5 cilt halinde yayımlanmıştır. Komiteler bu derlemelerden başka yabancı kökenli kelimelere Türkçe karşılıklar teklif etmişler, bunların fikrî ve edebî eserlerde kullanılmasını teşvik etmişler, böylece edebiyat ve kültür dilimizin daha çok Türkçeleşmesi yoyunda çok yararlı çalışmalar yapmışlardır. Halkevi dergilerinde Türkçe sevgisini, ana dil bilincini ve özleşmeyi telkin eden yazıların yanı sıra komitelerin, Türkçe olmayan köy ve sokak adlarını Türkçeleştirmek, soyadı kanununun 1934'te çıkmasından sonra halka Türkçe soyadları alma yolunda kılavuzluk etmek, hatta bunun için törenler, yani soyadı törenleri düzenlemek gibi çalışmaları da olmuştur ki bütün bunların edebiyata üslûp ve muhteva bakımından dolaylı yoldan bile olsa ihmal edilemez bir katkısı olduğu açıktır.

Söz konusu şube ve komitelerin Mardin, Diyarbakır, Siirt, Adana, Mersin ve Gaziantep gibi bazı merkezlerde Türkçe öğretme, Türkçe okuyup yazma kursları açmaları, Türkçe konuşma yarışmaları düzenlemeleri de dilimize, dolayısıyla edebiyatımıza olumlu bir katkısı bulunan diğer faaliyetler arasındadır.

Halkevleri, bu şubeler vasıtasıyla Türk Halk Edebiyatı ve Türk folkloruna dair bütün Anadolu sathına yayılan geniş bir tarama ve derleme faaliyetini de gerçekleştirmişti. Halkevlerinin edebiyatımıza katkısı açısından belki de en önemli hizmeti bu olmuştur. Araştırmalar ve tarama-derleme çalışmaları sonucunda halk oyunları (cirit, Karagöz), halk destan, masal, hikâye ve türküleri, halk inanmaları, gelenek ve görenekleri konusunda birçoğ malzeme derlenmiş, eski halk şairlerinin hayat ve eserlerine dair birçok eser ve makale yayımlanmış, yeni halk şairleri tanıtılmış ve aktüel bir hale getirilmiştir. Hayat ve eserleri hakkında kitap yazılan halk şairleri arasında Karacaoğlan, Emrah, Aşık Sümmani, Darendeli Remzi, Deliktaşlı Ruhsati, Deliktaşlı Münhaci, Toklumenli Aşık Sait gibi isimleri örnek olarak verebiliriz. Bundan başka halkevleri bir şehrin yetiştirdiği şairleri ele alan kitaplar, söz gelişi *İzmir Şairleri Antolojisi*, *Sille Halk Şairleri* gibi eserler de yayımlayarak birçok halk şairi hakkında orijinal mahiyette bilgiler ortaya koymuşlardır. Bütün bu çalışmalar sonucunda adeta "Anadolunun etnografik, sosyolojik ve folklorik bir haritası" çıkarılmıştı.

6. *Halkevleri 1932-1933, 103 Halkevi geçen yıllarda nasıl çalıştı*, b.t.y., s. 18.

Bu yılların en önemli edebî olaylarından birisi, büyük halk şairi Aşık Veysel'in keşfedilmesi ve ülke çapında tanıtılması olmuştur. Aşık Veysel, Sivas'ta öğretmenlik yapan Ahmet Kutsi Tecer'in 1931 Kasımında düzenlediği Halk Şairleri Bayramı'nda yapılan bir yarışmada birinci gelmiş, Tecer'in daha sonra kurduğu Halk Şairlerini Koruma Derneği ve bu vesileyle yayımladığı bir kitap vasıtasıyla tanınan şairin ünü sonraki yıllarda bütün Türkiye'ye yayılmıştı.

1932-1950 yılları arasında halkevlerinin yayımladığı 70 dergi ve 250'den fazla kitapta yer alan edebî ürünlere baktığımızda bunların sayı itibarıyla binlerce şiir, yüzlerce hikâye ve onlarca piyes diye ifade edebileceğimiz bir yekûna ulaştığını görüyoruz. Bu dergilerden bazılarının meselâ *Ülkü*, *Fikirler*, *Gediz*, *Ün* ve *Taşpınar* gibi dergilerin bibliyografyaları yapılmış olmakla birlikte, kataloglama, tespit ve derleme çalışmaları henüz tamamlanabilmiş değildir. Ancak yine de ön planda gelen dergiler üzerinde yaptığımız incelemelerin bize verdiği bazı sonuçlar bulunmaktadır. Öncelikle belirtmek gerekir ki Atatürk ve İnönü döneminde zamanın önde gelen bir çok fikir, sanat ve edebiyat adamı *Ülkü* dergisinin yazar kadrosunda yer alarak dergiye dikkate değer katkılarda bulunmuştur. Fuat Köprülü, Ahmet Kutsi Tecer ve Bedrettin Tuncel gibi bilim ve sanat dünyamızın büyük isimleri tarafından yönetilen dergide, hemen göze çarpan dil, edebiyat ve tarih sahasındaki bilim ve fikir adamları arasında Ahmet Ağaoğlu, İbrahim Necmi Dilmen, Hüseyin Namık Orkun, Pertev Naili Boratav, Şevket Aziz Kansu, Hasan Reşit Tankut, Ahmet Caferoğlu, Tahsin Banguoğlu, Emin Erişirgil, Fevziye Abdullah Tansel ve Mehmet Kaplan gibi isimler dikkati çekmektedir. Şair ve yazarlar arasında ilk planda göze çarpan isimler arasında ise Ruşen Eşref, Falih Rıfkı Atay, Ahmet Muhip Dranas, Ahmet Hamdi Tanpınar, Behçet Kemal Çağlar, Nahit Sırrı Örik, Cahit Sıtkı Tarancı, Orhan Şaik Gökyay, Sabahattin Eyüboğlu, Selâhattin Batu, Menduh Şevket Esendal, Orhan Veli, Ceyhun Atıf Kansu, Haldun Taner, Kemal Bilbaşar, Ali Süha Delilbaşı, Cahit Külebi, Attila İlhan, İlhan Geçer, Necati Cumalı, Coşkun Ertepinar ve Osman Atilla bulunmaktadır.

İstanbul Eminönü Halkevinde -ki bu halkevi de yayın kalitesi açısından *Ülkü*'den sonra gelen iki halkevi dergisini *Yeni Türk* ve *Halk Bilgisi Haberleri* dergilerini çıkarıyordu- ön planda görülen isimler: Agah Sırrı Levent, Ahmet Caferoğlu, Mustafa Şekip Tunç, Sabri Esat Siyavuşgil, Hilmi Ziya Ülken, Abdülkadir İnan, Naki Tezel, Tahir Alangu, M. Şakir

Ülkütaşır, Mehmet Halit Bayrı, Faruk Nafiz Çamlıbel, Yusuf Ziya, Osman Cemal Kaygılı, Şükufe Nihal, Halide Nusret, Halit Fahri Ozansoy gibi dönemin büyük isimleriydi.

Diğer halkevlerinde ve halkevi dergilerinde ismi parlayan, gerek edebî eserleri ve gerekse çeşitli alanlardaki araştırmalarıyla ön plana çıkan isimleri de kısaca şöyle belirleyebiliriz: İzmir Halkevinde: Mustafa Rahmi Balaban, Fuat Edip Baksı, Vedide Baha Pars, Hüseyin Avni Ozan, Asım ve İsmet Kültür kardeşler, Murtaza Gürkaynak ve Kemal Bilbaşar. Tire Halkevinde: Nahit Nafiz Edgüer, Bursa Halkevinde: Ali Ulvi Elöve, Namdar Rahmi Karatay, Hikmet Turhan Dağlıoğlu, Sivas Halkevinde: Ahmet Kutsi Tecer, Kemal Gürpınar, Diyarbakır Halkevinde: Şevket Beysanoğlu, Gaziantep Halkevinde: Ömer Asım Aksoy, Merzifon Halkevinde: Vehbi Cem Aşkun, Bergama Halkevinde: Osman Bayatlı, Manisa Halkevinde: Çağatay Uluçay, İbrahim Gökçen, Kastamonu Halkevinde: Talat Mümtaz Yaman, İhsan Ozanoğlu, Afyon Halkevinde: Edip Ali Bakı, Süleyman Gönçer, Aydın Halkevinde: Kemal Özkaynak, Zonguldak Halkevinde Ümran Nazif Yiğiter.

Halkevi dergilerinde yayımlanan edebî eserlerin, yani şiir, hikâye ve piyeslerin genel karakteristiğine baktığımız zaman bunların, fikir planında Atatürk ilke ve inkılâpları çerçevesinde oluşturulmuş eserler olduğunu görüyoruz. Başka deyişle bu eserler ele aldıkları konuyu işlerken İslâmcı, Turancı ve beynelmilelci ideolojilerden uzak bir şekilde cumhuriyet, milliyet, laiklik ve çağdaş uygarlık ideallerini telkin eden, yücelten şiir, hikâye ve piyeslerdir. Bu yıllarda yayımlanan bir rapordan öğrendiğimize göre⁷, 1932'den sonra Ankara Halkevinde "Devrim edebiyatı nasıl olmalıdır" konusu günlerce tartışılmış ve konu o zamanın gazetelerinde de yankılanmıştı. Bu eserlerin başka bir karakteristik tarafı da Millî Mücadele sırasında Türk toplumunu saran destanî ruhun havası içerisinde ve bu havayı yansıtacak bir biçimde yazılmış olmalarıdır.

Bu genel tespit dışında halkevi dergilerindeki edebiyatın diğer bazı karakteristik özelliklerini şöylece tespit edebiliriz. Bu edebiyat her şeyden önce bir memleket edebiyatıdır. Ele alınan konular çoğunlukla yurt güzellikleri, daha doğrusu çevreye ait güzellikler ve konular, başka deyişle Anadolu coğrafyası, Anadolu insanı ve onun kültürel değerleridir. Bu, büyük ölçüde merkezden belirlenen bir şeydi. CHP genel sekreterliğinin

7. Bkz. *Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hülasaları*, Ankara, 1936, s. 25.

26.11.1932 tarihiyle CHP idare heyeti başkanlığına ve halkevi başkanlıklarına gönderilen 129 sayılı tebligatın 6. maddesi bunu açık bir şekilde göstermektedir: "Edebiyatta hikâye, şiir mevzuları mümkün mertebe mahallî güzelliklerden, mahallî vakalardan seçilmelidir". Ancak 1940'tan sonra dergilerdeki "memleket edebiyatı" ideali zayıflamış ve bu dergilerde yazan şair ve yazarlar, şiir ve nesirde bu tarihten sonra ortaya çıkan yeni eğilim ve modaların etkisinde kalmıştır.

Bu dönem şiir, hikâye ve piyeslerinde çevreye ait konulardan sonra en fazla ele alınan konulardan birisi de Millî Mücadeledir. Özellikle piyeslerin önemli bir kısmında Millî Mücadelenin çeşitli yönleri ve başta Atatürk ve İnönü olmak üzere inkılâp kahramanlarının yaptıkları destanî bir hava içinde ele alınarak işlenmiştir.

Dikkati çeken başka bir hakim çizgi de 1930'lu yıllarda ortaya atılan ve yeni bir şekilde kurulan Türkiye Cumhuriyetinin fikrî temelini oluşturan millî tarih tezinin halkevi şiir, hikâye ve piyeslerinde sık sık karşımıza çıkmasıdır. Bu eserlerde Türklerin çok eski ve uygar bir millet olduğunun, Anadolu'nun eski milletleriyle, meselâ Sümer ve Etilerle yakın ilişkilerinin vurgulanması bu tarih teziyle yakından ilgilidir.

Bu edebî ürünler dışında halkevlerinde temsil şubeleri vasıtasıyla bütün ülke sathına yayılan bir tiyatro faaliyetiyle de karşılaşılıyor ki bu konu, başlı başına bir araştırma konusudur. Temsil şubeleri yine CHP genel merkezinden gönderilen talimatlar doğrultusunda, merkezin belirlediği tiyatro oyunlarını kendi imkânlarıyla sahneye koyuyor ve bunları il, ilçe ve köylerde oynuyordu. İnkılâpları ve Türk tarih tezini anlatan, hurafelerle, çağ dışı inançlar ve geleneklerle mücadele eden, halkı modern ya da çağdaş hayata özendirmeye çalışan bu piyeslerin bir kısmı telif bir kısmı da çeviri piyeslerdi. Çevirilerin dışında eserleri halkevi sahnelerinde en fazla oynanan yazarlar arasında Behçet Kemal Çağlar (*Çoban*), Faruk Nafiz Çamlıbel (*Akın, Özyurt*), Ahmet Kutsi Tecer (*Koçyiğit Köroğlu*), İbnürrefik Ahmet Nuri Sekizinci (*Şeriye Mahkemesi*), Reşat Nuri Güntekin, Ali Süha Delilbaşı, İsmayil Hakkı Baltacıoğlu bulunuyordu. Halkevleri bunlardan başka araştırıp ortaya çıkardığı halk seyirlik oyunlarını da modernize ederek yeniden sahneye koyuyor, böylece halk temaşa sanatının önemli kolları arasında bulunan Karagöz ve kukla oyunlarını ve diğer köy oyunlarını yeniden canlandırmaya çalışıyordu.

8. Ömer Türkoğlu, "Halkevlerinin Kuruluş Amaçları, Örgütsel Yapısı ve Bazı Uygulamaları", *Kebikeç*, yıl 2, nr. 3, 1996, s. 104.

Tiyatroyu bütün Anadolu'ya yayan bu çalışmalar sonucunda birçok telif eser ortaya çıkmış, birçok tiyatro eseri de çeviri veya adapte yoluyla Türkçeye kazandırılmıştı. Bunun diğer bir olumlu sonucu da tiyatro sanatçılarının çoğalması ve özellikle Türk kadınının millî tiyatromuzda hak ettiği yeri alması olmuştur.

Halkevlerinin dil, edebiyat ve tiyatro alanlarında yaptığı bütün bu çalışmalardan bir başkası da genç yetenekleri edebiyata ve sanata özendirerek için düzenlediği edebiyat yarışmalarıydı. Böylece çeşitli tarihlerde açılan şiir, küçük hikâye ve çocuk hikâyesi yarışmalarıyla yetenekli gençler ödüllendirilmiş, kendilerine edebiyat ve sanat yolunda yeni imkânlar açılmış oluyordu. Söz gelişi 1938-1939 yıllarında açılan "Memleket Küçük Hikâyeleri" yarışmasında en güzel on hikâyeye yüzer lira ödül verilmiş, böylece edebiyatımız Salim Şengil, Naki Tezel ve Kemal Bilbaşar gibi isimleri tanımak ve kazanmak imkânını bulmuştu. 1943-1944 yıllarında açılan "şiir, mensur şiir, küçük hikâye, çocuk hikâyesi" yarışmasında da yine Salim Şengil ve Ayhan Hünel gibi isimler ödül kazanmıştı.

Son olarak halkevlerinin edebiyat alanında yaptığı başka bir önemli faaliyet de Türk edebiyatının ünlü şair ve yazarları için belli günlerde anma törenleri ve konferanslar düzenlemeleri olmuştur. Bu anma törenlerinde en çok anılan şair ve yazarlar, devrin genel havasına ve ideallerine uygun isimler olarak seçilen Namık Kemal, Abdülhak Hamit, Halit Ziya, Tevfik Fikret ve Ziya Gökalp gibi şahsiyetlerdir. Edebiyat ve edebî şahsiyetler hakkında konferans veren ünlü kişiler arasında ise Falih Rıfkı Atay, Ahmet Hamdi Tanpınar, Necip Fazıl Kısakürek, Fuat Köprülü, Suut Kemal Yetkin ve Ali Nihat Tarlan dikkati çekmektedir.

Böylece halkevlerinin 1932-1951 yılları arasında yurdun her tarafında çıkardığı dergiler, kitaplar ve gerçekleştirdiği diğer faaliyetler vasıtasıyla Türk edebiyatında oynadığı rolü şöylece belirlemek mümkündür.

1. Halkevlerinin kendi çevrelerinde oluşturduğu edebî ve kültürel çevreler vasıtasıyla Türk edebiyatı, başta tiyatro olmak üzere bütün türleriyle birlikte bütün Anadolu'ya yayılma ve genişleme imkânını bulmuş ve böylece dar bir çevreden çıkarak daha geniş bir kitleye hitap edebildiği gibi bunun karşılığında da konu, şekil ve üslûp bakımından yeni ufuklar, yeni açılımlar kazanmıştır. Halkevleri vasıtasıyla bu yıllarda verilen eserler Türk edebiyatının çeşitlilik ve zenginliğini artırmıştır. Bununla birlikte tiyatro faaliyetleri de dahilo lmak üzere bu eserler daha ziyade belli idealleri ön plana alarak muhtevaya ağırlık veren ve estetik yönü ikinci planda bırakan eserler olmuştur.

2. Merkezden gelen bazı talimatlar doğrultusunda bile olsa bu çalışmalar sonucunda Türk edebiyatı büyük ölçüde Türk toplumuyla veya halk kültürüyle bütünleşmiş, halkla arasındaki mesafeyi büyük ölçüde kapatmış, Anadolu insanını ve coğrafyasını daha yakından tanıma ve ifade etme imkânına kavuşmuş, böylece edebiyatımızın toplumcu yönü kuvvetlenmiştir. Aslında edebiyatımızın halka doğru gitmesi II. Meşrutiyet döneminde Ziya Gökalp etkisiyle başlamış olmakla birlikte bu konuda kesin ve nihaî sonuç cumhuriyet döneminde alınmıştır.

3. Halkevleri vasıtasıyla Türk edebiyatı ülkenin her yöresinden yeni genç yetenekler kazanmış ve halkevlerinde ilk kalem denemelerini yapma ve eserlerini yayımlama imkânını bulan birçok genç, daha sonra ülke çapında ün kazanmıştır. Yaşar Kemal, Kemal Bilbaşar, İlhan Berk, İlhan Tarus, Necati Cumalı gibi ünlü isimler bu konuda hemen akla geliveren birkaç örnektir.

4. Halkevlerinin yayımladığı dergi ve kitaplar, Türk dil, edebiyat ve sanat tarihi araştırmalarına büyük bir hız kazandırmıştır. Bu dergiler ve kitaplar vasıtasıyla ortaya konan araştırma ve incelemelerden, özellikle folklorik incelemelerin orijinal birmahiyet taşıdığı kuşkusuzdur.

Sonuç olarak halkevlerinin Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında önemli bir rol oynadığı açıkça görülmektedir. Dolayısıyla bu dönemin edebiyat tarihi yazılırken halkevlerindeki edebî olgu ve hareketler çok daha ayrıntılı bir şekilde yeniden ele alınmalı ve bunların diğer edebî hareket ve modalarla ilişkisi üzerinde dikkatle durulmalıdır. Bu yoldaki araştırmaların edebiyat-toplum-devlet ilişkileri ve edebiyatımızın geleceği gibi konularda dikkate değer sonuçlar ortaya koyacağı da açık bir husustur.